

indulatokat gerjeszt. A szerző kutatásai során megvizsgálta az 1957-ben kiadott *Fehér Könyvek* II. kötetének hamis adatait, a túlélő államvédelmiük súlyosan torzító, sok helyen egymásnak ellentmondó vallomásaikat, és azok visszaemlékezéseit, akik túléltek a forradalom után következő terrort. Kitartó munkával feldolgozta az időszakban keletkezett mentős jelentéseket, valamint a kórházak jegyzőkönyveit a sebesültekről és a halottakról. Az eredmény megdöbbenítő: bizonyítható az a szemtanúk által is alátámasztott vallomás, amely szerint az államvédelem tagjai saját embereiket is lőtték. A téren történelekről külföldön is tudomást szereztek, amiben nagy szerepe volt az éppen itt halálos lövést kapott Jean-Pierre Pedrazzininek, a Paris-Match briliáns tehetségű fotósának is. A kutatás eredményének köszönhetően ezek után nincs értelme olyasféle fals legendákat gyártani, melyek meghazudtolnák a valóságot.

Bár igen vaskos kötetet tart kezében az olvasó, mégis elmondhatjuk róla, hogy sokszínű, érdekfeszítő tanulmányai miatt lehetetlen letenni. A könyvet még sok szempontból lehetne méltatni, de nincs rá szükség. Méltó ajándék a 60 éves M. Kiss Sándornak.

TULOK PÉTER

(Szerkesztette Ötvös István, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, 2004, 686 oldal, 5350 Ft)

FRITZ FUNKE:

Könyvismeret

A könyv, mint az emberi műveltség, tudás- és tényanyag történetileg definiálható hordozója, nem a semmiből keletkezett és – feltehetően – nem is fog eltűnni a társadalomfejlődés jövőbeli, a jelenből még kifürkészhetetlen következményekkel járó útján. Köztudott, hogy két elengedhetetlen előzmény nélkül létre sem jöhetett volna: az egyik a gondolatok bonyolultságát és komplexitását megfelelően visszaadni képes írás(ok) kialakulása, a másik pedig a megőrzés(ük)re szolgáló, viszonylag időtálló anyag megtalálása. A jelenkorból mint végpontból kivetíthető jövő ez utóbbi nagymértékű átalakulását sejteti, miközben azért nyilvánvalóan az évszázadok alatt kialakult rögzítési (és befogadói) forma sem fog maradéktalanul elenyészni.

Fritz Funke könyve e fejlődés- és változássornak a jelenig tartó vonulatát tekinti át. Mintegy bevezetőként összefoglalja az európai kultúrkör különféle írásainak kialakulására, az ábécék megjelenésére vonatkozó legfontosabb tudnivalókat, fokozott figyelmet fordítva a latin ábécére, illetve annak középkori és főleg újkori jellegzetességeire, formáira; különösen az antikvára és a fraktúrra, hiszen e kettőt alkalmazta a latinizálódó rítusú európai ke-

reszténység. Másfelől, mivel az íráshordozók közül kiemelkedő és központi szerepe a papírnak volt és van, ezért a rá vonatkozó ismeretek szintén igen részletes tárgyalásúak.

A könyv mint végtermék formai ismérvek alapján két nagyobb kategóriára osztható: kéziratos, több egyéni tulajdonsággal rendelkező, valamint nyomtatott, sokkal nagyobb példányszámú, döntően egyforma kiállítású produktumra.

A kéziratoság kezdeti hordozóanyaga az agyag és a bőr volt, mai könyveink azonban a Nílus-delta papiruszának és más növényi rostoknak köszönhetik létezésüket. A középkor kolostori írásbelisége egyformán használta a pergament és a papiruszt, a könyvtekercset és a kódexet, ám végül a növényi alapanyag és a mai könyvforma vált általánossá, elsősorban a használati előnyök következtében. Virágzó művészeti ágga alakult a kódexek szöveg melletti díszítése, elkülöníthető stílusokkal, lokális jellemzőkkel, s a visszaesések dacára is folyamatosan növekvő olvasótáborral.

A szerző szerint „a mozgatható öntött betűs könyvnyomtatás a legjelentősebb és legnagyobb hatású kultúrtörténeti teljesítmények egyike” volt, s Johannes Gutenberg találmányának e minősítésével messze-mennyire egyet lehet érteni. Ez tette

lehetővé az olvasás- és írástudás nagyfokú elterjedését, közvetlenül a német reformációt és parasztháborút, közvetetten pedig a létező európai hierarchiák megkérdőjelezését és újabbak keresését; azt lehet mondani, hogy a nyomtatott könyv igen jelentősen befolyásolta az emberiség gondolkodását, ön- és világszemléletét. A nyomtatóműhelyek kezdetben koncentrálták a szövegek közreadásával foglalkozókat, majd ezek a

művek számának növekedésével, illetve a technológia fejlődésével párhuzamosan differenciálódtak: elvált egymástól a művet megalkotó szerző, a dokumentumokat létrehozó nyomdász és az árucikket eladni kívánó könyvkereskedő. Mindez egyben követte, bizonyos vonásaiban pedig alakította az európai művelődéstörténet változásait. A polgárság kialakulása új szórakozási és tanulási kívánságaival új lendületet adott a könyvkiadásnak, amely a 19. század végétől a fokozott iparosodás következtében képes volt ellátni a magas és az alacsony kulturális igényeket egyaránt, tömegtermékek és tartalmilag-formailag igényes kiadványok közreadásával, a modern bibliofília létrehívásával. Száz évvel később pedig, főleg a napi információk gyors áramoltatására, létrejött a modern sajtó, monstruózus kiadói és nyomdai szervezetsé-

gével, egyszerre megrendelő és ugyanakkor kiszolgáló irányításával, főként pedig hírekre éhes, azonban a legtöbb esetben azokat emésztetlenül fogyasztó olvasóközönségével. Ez már a 21. század mediatizált társadalma, amely nem hozza el ugyan a nyomtatott könyv halálát, de a minőségi kiadványokat vélhetően szinte mindenhol a művelt kevesek kiváltságává teszi.

Akárcsak századokkal ezelőtt.

BUDA ATTILA

(Fordította Magyar István, Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 487 oldal, 3980 Ft)

KIS JÁNOS:

A politika mint erkölcsi probléma

2002 nyarán, nem sokkal a szocialista párt választási győzelme után robant ki Medgyessy Péter ügynökbotránya, az úgynevezett D-209-es ügy. Kis János filozófus, az SZDSZ egykori, alapító elnöke egy cikket közölt a Magyar Hírlapban, *Medgyessynek mennie kell* címmel (2002. június 19.). A cikkről és az ügynök-ügyről hosszas vita bontakozott ki; a vita végül is kiindulópontját képezte egy, a politika és a morál viszonyát általában végig gondoló alapos filozófiai munkának, amely két évvel később, 2004 nyarán jelent meg az

Élet és Irodalom kiadói gondozásában. E majd' négyszáz oldalas tanulmány szándékairól az előszó végén a következőket olvashatjuk: „Könyvem kérdésföltevést a magyar politikai nyilvánosságban elhangzott érvek is inspirálták. Azt remélem, hogy a belőle meríthető érvek is inspirálni fogják a hazai politikai közgondolkodást.”

Kis János könyve egy markáns, a liberális demokráciáról való gondolkodásban rendre feltűnő álláspont vitatására épül. Ezen álláspont szerint a parlamentáris demokráciában a politika működését végső soron a jog, a törvény uralma, nem pedig a politikai cselekvés erkölcsi vonatkozásai határozzák meg. A politikát tehát el kell választani az erkölcsi ítélkezéstől, a politikai szereplőkön a jog által meg nem fogalmazott erkölcsi követelmények nem kérhetők számon, a törvénynek, és csakis annak tartoznak megfelelni. „Lehet hogy kiábrándító, de a demokráciában nincsen a törvénytől magasabb instancia.” (Nádas Péter: *Az értelem kockázata*, Élet és Irodalom, 2003. január 4.)

Az „elválasztás tézise” a joguralom eszméjére épül, ugyanakkor egyrészt nemcsak az állam működésének értékelését szorítja a törvényességről való beszéd keretei közé, hanem a politikai élet minden szereplőjéét is, másrészt elgondolásában, mint Kis János hangsúlyozza, már eleve kilép a morális kérdések terepére. „Normatív közlést tesz: azt